

УДК 347.23:59

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ТВАРИНУ

Устименко О. А.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: У статті проаналізовано особливості здійснення права власності на тварину шляхом розгляду таких правомочностей власника як володіння, користування та розпорядження. Автором зроблено висновок про те, що стосовно тварин, які перебувають у стані природної волі, володіння є фізично неможливим. Сформульовано визначення «користування твариною» як юридично забезпеченої можливості використання тварини, у тому числі шляхом отримання від неї вигоди, пов'язаної з природними особливостями. Зауважується, що користування тваринами малолітніми, неповнолітніми, обмежено дієздатними або недієздатними особами повинно здійснюватись під контролем батьків (усиновлювачів), опікунів або піклувальників тощо.

Ключові слова: тварина, право власності, здійснення права власності, межі, володіння, користування, розпорядження.

Анотация: В статье проанализированы особенности осуществления права собственности на животное путем рассмотрения таких правомочностей собственника как владение, пользование и распоряжение. Автором сделан вывод о том, что по отношению к животным, которые находятся в состоянии естественной свободы, владение физически невозможно. Сформулировано определение «пользование животным» как юридически обеспеченной возможности использования животного, в том числе путем получения от него выгоды, связанной с природными особенностями. Отмечается, что пользование животными малолетними, несовершеннолетними, ограниченно дееспособными или недееспособными лицами должно осуществляться под контролем родителей (усыновителей), опекунов или попечителей и т.д.

Ключевые слова: животное, право собственности, осуществление права собственности, границы, владение, пользование, распоряжение.

Annotation: This article analyzes the features of the ownership of the animal through a review of competencies of the owner as possession, use and disposal. The authors concluded that in relation to animals that are in a state of natural liberty, ownership is physically impossible. The definitions of «use of animals» as legally enable the use of an animal, including by taking away the benefits associated with natural features. It is noted that the use of animals' minor, juvenile, partially capable or incapable persons should be carried out under the supervision of parents (adoptive parents), guardians or trustees, etc.

Key words: animal, ownership, exercise of the right of ownership, boundaries, ownership, use and disposal.

Право власності, як і будь-яке інше суб'єктивне цивільне право, являє собою певною мірою соціальну цінність внаслідок можливості його реалізувати, скористатися наданими цим правом можливостями для задоволення різноманітних потреб уповноваженої особи.

Згідно зі статтею 316 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), особа здійснює своє право власності відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Здійсненню права власності присвячено окрему статтю 319 ЦК України, яка регламентує основні засади здійснення особою права власності:

– власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд (тобто за своєю волею, незалежно від волі сторонніх осіб);

– при здійсненні своїх прав і виконанні обов'язків власник зобов'язаний дотримуватись моральних засад суспільства, не використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі;

– обмежити, припинити діяльність власника або зобов'язати допустити до користування його майном інших осіб можливо лише у випадках і в порядку, встановлених законом [1].

У науковій літературі традиційно під здійсненням права власності розуміється процес діяльності власника по задоволенню своїх матеріальних і духовних потреб на підставі наявності в нього

відповідних правомочностей. Загально визначено є розмежування фактичних та юридичних способів здійснення права власності. Під фактичними способами розуміються дії або система дій власника, яка не має ознак правочинів, до яких належить переважна більшість способів реалізації власником повноважень володіння та користування. Під юридичними способами здійснення права власності розуміються дії або система дій, що мають ознаки правочинів [2, с. 30]. Тобто, володіння та користування твариною буде вважатися фактичним способом здійснення права власності на неї, а розпорядження, відповідно, – юридичним способом здійснення права власності на тварину.

Здійснення права власності на тварину як на особливий об'єкт цивільних прав, урегульовується окремими законодавчими актами, основними з яких є Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», Закон України «Про тваринний світ», а також низка галузевих нормативно-правових актів.

Отже, власник володіє, користується та розпоряджається твариною на власний розсуд, за своєю волею, незалежно від волі інших осіб, і тим самим здійснює своє право власності. Здійснення права власності на тварину має здійснюватись за умови відсутності елемента жорстокості стосовно тварини з боку власника. Жорстоке поводження з тваринами є однією з форм зловживання правом.

Здійснювати володіння твариною може будь-яка особа, територіальна громада, держава тощо як суб'єкт правовідношення власності.

Традиційно володіння визначається як фізичне володіння чим-небудь, що характеризується можливістю здійснення над цим об'єктом контролю. К. І. Скловський зазначає, що відповідно до класичних поглядів володіння визначається як достатньо тривале, закріплене, забезпечене від стороннього втручання фізичне, реальне панування над річчю. Володіння не передається, а щоразу виникає спочатку, самостійно [3, с. 274].

На увагу в даному випадку заслуговує тільки титульне володіння. У разі, якщо особа фактично володіє твариною без належної правової підстави, вона буде вважатися незаконним володільцем.

Стосовно тварин, які перебувають у стані природної волі, володіння є фізично неможливим, адже для того, щоб тварина перебувала у володінні, необхідно, як вже зазначалось, провести її вилучення з природного середовища існування або ж обмежити її природну свободу, створивши для неї відповідні, необхідні для існування напіввільні умови, або створити їй умови неволі. П. Павлов зауважує, що термін «володіння» є запозиченням з цивільного права суто з метою зазначення приналежності об'єктів тваринного світу особам, що використовують та охороняють диких тварин [4, с. 42].

Під правомочністю користування в цивільному праві прийнято розуміти правову можливість використання, експлуатації речі шляхом вилучення її певних корисних властивостей та привласнення плодів, прибутків та доходів, що приносить річ. Зазвичай право користування невіддільне від правомочності володіння, оскільки для його здійснення необхідно володіти річчю.

Відповідно до Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», користування тваринами передбачає такі види діяльності:

- скотарство, включаючи племінне скотарство;
- поводження з тваринами на території державних природних заповідників та на інших особливо охоронюваних природних територіях;
- мисливство, мисливське господарство, рибальство;
- утримання домашніх тварин і племінна робота з ними;
- використання тварин у цирках, зоопарках, на виставках та інших видовищних заходах;
- використання тварин у спорті, у сфері відпочинку і розваг людей;
- використання тварин у науково-дослідних і навчальних цілях, у тестуванні;
- використання тварин у виробництві, у тому числі у виробництві біологічних препаратів;
- інші види діяльності, де здійснюється вплив на тварин [5].

Доречним буде сформулювати визначення правової конструкції «користування твариною» – це юридично забезпечена можливість використання тварини шляхом вилучення різноманітних корисних властивостей, пов'язаних з природними особливостями тварини, або її споживання.

Правомочність користування твариною власником може бути передана іншим особам (наприклад, передача тварини в оренду). Означена правомочність не буде передаватися у разі, коли

власникові тварини надається відповідна послуга: поміщення тварини до зооготелю, транспортування тварини, дресура, послуги хендлера, ветеринара тощо. У цьому разі переходить тільки володіння твариною, якщо вона вибуває з-під контролю власника.

Окремо слід зазначити про користування твариною її малолітніми або неповнолітніми власниками. Вважаємо, що користування таким специфічним об'єктом права власності як тварина цими категоріями осіб має здійснюватися під контролем батьків (усиновлювачів), опікунів або піклувальників, незважаючи на відсутність законодавчих заборон щодо здійснення користування тваринами цими категоріями осіб.

Правомочність розпорядження означає правову можливість визначити юридичну долю свого майна. Стосовно тварини правомочність розпорядження може полягати у можливості продати тварину, обміняти її, подарувати, вирішити питання про її умертвіння тощо, – тобто здійснити право власності у законодавчо незаборонений спосіб.

Видача дозволу на полювання на тварину державним органом опосередковано може вважатись розпорядженням державою твариною, її юридичною долею. Такий дозвіл буде передумовою для привласнення дикої тварини, що перебуває у стані природної волі, фізичною особою, але не буде підставою для визнання такої тварини об'єктом права власності особи, яка отримала дозвіл. По-перше, подібного роду дозвіл не індивідуалізує конкретну тварину, яка може бути привласнена внаслідок полювання. По-друге, особа, яка отримала такий дозвіл, може не втілити волю на привласнення тварини – не вполювати жодної тварини або не досягти бажаного результату (наприклад, тварині було завдано поранення, але вона встигла сховатись і не була обернена у власність мисливця). У цьому разі права власності на тварину у особи, що здійснює полювання, не виникне, а отже, казати про вирішення юридичної долі мисливської тварини у формі розпорядження не вбачається можливим.

Характеризуючи триаду правомочностей власника, слід також зазначити, що власник наділений не тільки правами, а й обов'язками. Цивільним обов'язком визнається різновид юридичного обов'язку, визначений як вид та міра юридично необхідної поведінки особи, визначені як такі нормами цивільного права чи укладеним між його суб'єктами договором. Структурно цивільний обов'язок складається з двох елементів: необхідності діяти активно та необхідності утримання від активних дій (додержання заборони) [6, с. 158–159].

Чинним законодавством передбачено низку обов'язків власників тварин. Наприклад, відповідно до Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», особа, яка утримує тварину, зобов'язана забезпечити їй умови, що відповідають її біологічним, видовим та індивідуальним особливостям, виключивши при цьому можливість жорстокого поводження з твариною.

У доктрині цивільного права зауважується, що право власності має свої межі. Зазвичай під межами права власності розуміються законодавчо закріплені

межі діяльності власника з реалізації можливостей повноважень, що складають зміст суб'єктивного права, яке йому належить [2, с. 33]. Статтею 319 ЦК України, яка регламентує здійснення права власності, встановлюються відповідні межі його здійснення. Означені межі полягають у такому: власність зобов'язує; при здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник має додержуватись моральних засад суспільства; власник не може використовувати своє право на шкоду правам, свободам та гідностям громадян, інтересам суспільства; погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі. Тобто, означені межі є законодавчо передбаченими заборонами, що виступають загальними для всіх власників.

Законодавчі положення, якими передбачено, що при здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний додержуватись моральних засад суспільства, можуть бути трактовані в контексті здійснення права власності на тварину як необхідність утримуватись від жорстокого поводження з нею. Тобто, проголошене на законодавчому рівні гуманне ставлення до тварин, відсутність жорстокості щодо них, має стати основною засадою здійснення права власності на тварину її власником. Жорстокість стосовно тварини з боку людини може бути виражена як в активній формі – умисному спричиненні тварині побоїв,

спричинення ушкоджень або дискомфорту, так і в пасивній формі – неналежному виконанню власником обов'язків щодо утримання тварини у формі забезпечення їжею, водою, належним кліматичним режимом), ненаданні тварині ветеринарної допомоги тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11 (28.03.2003). – Ст. 461.
2. Ем В. С., Умуркулов М. К., Жанайдаров И. У., Мухамедшин Р. К. Осуществление и защита права личной собственности (Караганда: Изд. КарГУ. 1988. – 82 с.).
3. Скловский К. И. Собственность в гражданском праве: Учеб.-практ. пособие. – 2-е изд. – М.: Дело, 2000. – 512 с.
4. Павлов П. Особенности права собственности на животный мир / П. Павлов // Российская юстиция. – 1998. – № 4. – С. 40–42.
5. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV // Офіційний вісник України. – 2006. – № 11 (29.03.2006). – Ст. 692.
6. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). – Т. 1: Загальні положення / За ред. проф. І. В. Спасиво-Фатеевої. – Серія «Коментарі та аналітика». – Х.: ФО-П Колісник А. А., 2010. – 320 с.

УДК 347.454.5:614.254

ПРАВОВА ПРИРОДА КОНСИЛІУМУ ЛІКАРІВ

Савченко В. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: У статті досліджено правову природу консилиуму лікарів. Розглянуто специфіку скликання консилиуму та правовий статус його висновку. Проаналізовано правове регулювання консилиуму лікарів.

Ключові слова: консилиум лікарів, висновок консилиуму лікарів, учасники консилиуму лікарів, медична практика, пацієнт.

Аннотация: В статье исследована правовая природа консилиума врачей. Рассмотрена специфика созыва консилиума и правовой статус его вывода. Проанализировано правовое регулирование консилиума врачей.

Ключевые слова: консилиум врачей, вывод консилиума врачей, участники консилиума врачей, медицинская практика, пациент.

Annotation: In the article considered legal nature of the medical council. In the article studied the specificity of convening consultation and legal status of its output. In the article analyzed the legal regulation of the medical council.

Key words: the council of doctors, panel of doctors concluded, the participants of a doctors consultation, medical practice, patient.

Чинне законодавство України, судова та медична практики активно використовують механізм консилиуму лікарів, визнаючи його невід'ємною частиною сфери охорони здоров'я.

Словосполучення «консилиум лікарів» застосовується більш ніж у сорока нормативно-правових актах, більш ніж у трьохстах судових справах та є сталим для медичної практики. Проте в

законодавстві не міститься визначення, ознаки та принципи консилиуму лікарів. Відсутній чітко прописаний механізм його застосування. Немає усталеного підходу до розуміння правової природи консилиуму лікарів.

Зазначене створює низку правових проблем, через які неоднозначним стає питання обов'язковості (пріоритетності) рішення консилиуму для лікуючого лікаря, порядку його проведення, юридичної відповідальності за невиконання приписів консилиуму лікуючим лікарем, а також юридичної